

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN SEKTÖREL KOMPOZİSYONUNUN EKONOMİK BÜYÜMEYE ETKİSİ[†]

Dilek Aykut*

Selin Sayek**

Özet

Bu çalışmada doğrudan yabancı yatırımların (DYY) sektörel kompozisyonunun zaman içindeki değişimi ve bu değişimin ekonomik büyüme üzerindeki etkileri incelenmektedir. İnceleme DYY'nin miktarının yanı sıra sektörel kompozisyonunun da büyüme etkileri açısından önemli olduğu savını destekleyen sonuçlar vermektedir. 1990-2003 yılları ortalama verileri kullanılarak yapılan ampirik incelemede, DYY miktarının olumlu ekonomik büyüme etkisi yarattığı ve bunun hangi sektörde gerçekleştiğinin de önemli olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Toplam DYY içinde imalat sektörüne giren akışların payı arttıkça büyüme pozitif etki gerçekleşirken, birincil veya hizmet sektörlerinin payının artması istatistiksel olarak anlamsız etki yaratmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Doğrudan yabancı yatırımlar, Sektörel kompozisyon, Birincil sektör, İmalat sektörü, Hizmet sektörü, Ekonomik büyüme

JEL Kodları: F23, F36, F43, L6, L7, L8

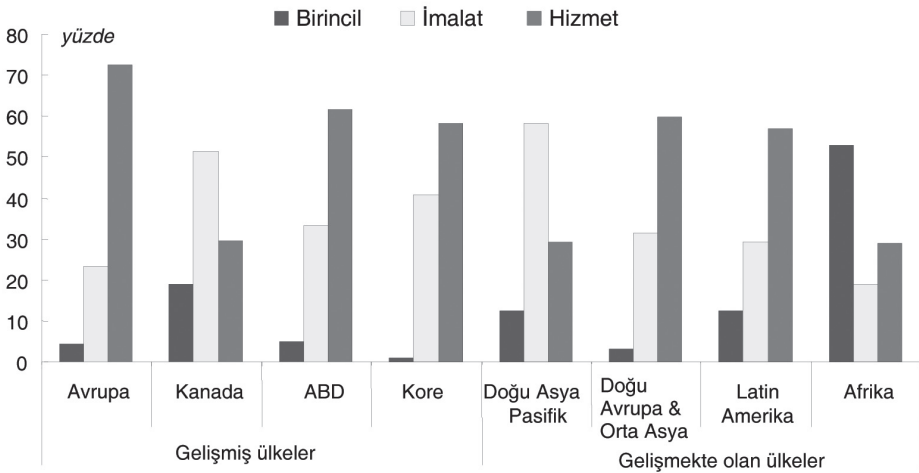
[†] Bu çalışma daha önce editörlüğü Lucia Piscitello ve Grazia D. Santangelo tarafından yapılan "Do Multinationals Feed Local Development and Growth?" adlı kitapta "The Role of the Sectoral Composition of FDI on Growth" başlığıyla Elsevier tarafından 2007 yılında yayınlanmıştır. Yazı Elsevier'den alınan izin doğrultusunda tercüme edilmiştir. İnceleme ile ilgili yazarlara sayek@bilkent.edu.tr e-posta adresinden ulaşılabilir. Yazarlar bu çalışmanın tercümesinde emeği geçen GAMA çalışanlarına, özellikle Mert Böke ve Sibel Ecrioğlu'na teşekkür ederler. Çalışmanın gelişiminde Lucia Piscitello, Grazia D. Santangelo ve 2005 "International Workshop on Innovation, Multinationals and Local Development" konferansı katılımcılarının olumlu etkileri olmuştur. Burada belirtilen görüşler yazarların kendi görüşleri olup, kurumlarını bağlamaz.

* Dünya Bankası, 1818 H Street NW Washington DC: ABD
daykut@worldbank.org, Tel.: 1 (202)473-1674

** Bilkent Üniversitesi, 06533 Bilkent, Ankara
sayek@bilkent.edu.tr, Tel.: (312)290-1406 (iletişimden sorumlu yazar)

I. GİRİŞ

Doğrudan yabancı sermaye yatırımı (DYY), 1990'lı yıllardaki hızlı artışını takiben, gelişmekte olan ülkelere yönelik en istikrarlı ve en önemli uluslararası sermaye akışı haline gelmiştir (Dünya Bankası, 2005). 1990'lı yılların ikinci yarısında birçok ülkedeki DYY akışının sektörel dağılımında önemli değişiklikler gerçekleşmiştir. Özellikle, birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede hizmet sektörüne giden DYY, imalat sektörüne giden DYY'yi geçecek şekilde artış göstermiştir (Grafik 1). Bu ülkeler hizmet sektörlerini yabancı sermayeye açarak ve aynı zamanda sektörle ilgili yatırım ve ticaret politikalarında kayda değer gelişmeler göstererek, DYY'nin kompozisyonunun hizmet sektörü lehinde önemli ölçüde artmasını sağlamışlardır. Hizmet sektöründeki DYY'nin çoğu, gelişmekte olan ülkelerin özelleştirme ve liberalleşme çabaları sayesinde ve özellikle altyapı ve finans sektörlerine gerçekleşmiştir. Nitekim bu iki sektörün DYY stoğundaki payı, gelişmiş ülkelerde üçte bir ve gelişmekte olan ülkelerde yaklaşık yüzde yirmi oranına ulaşmıştır.

Grafik 1. Sektörel DYY Giriş Stokları

Kaynak: Dünya Bankası (2005).

Not: Afrika değerleri 2002 yılından alınmıştır.

Hizmet sektörüne giden DYY'de global çapta ciddi bir artış olmasına rağmen, ülkelerin niteliklerine ve sektörle ilgili politikalara bağlı olarak

DYY'nin sektörel dağılımı ülkeler arasında önemli ölçüde farklılık arz etmektedir. Örneğin Çin, diğer Doğu Asya ve Pasifik ülkeleri ile Kanada'da imalat sektörü hala ana sektör iken, birçok Afrika ülkesinde birincil sektör DYY'nin dağılımında en önemli sektör olmaya devam etmektedir. Başka ülkelerdeyse hizmet sektörü ana sektör haline gelmiştir.

DYY'nin sektörel kompozisyonundaki zamanlararası değişim ve bu kompozisyonun ülkeler arasında farklılık arz etmesi, DYY'nin ülkeler üzerinde yarattığı farklı ekonomik büyüme etkisini kısmen de olsa açıklayabilmektedir. Bu nedenle, DYY'nin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi kapsamında, gelen yatırımın sektörel dağılımının rolünün anlaşılması için daha fazla analize ihtiyaç vardır. Bir sonraki bölümde detaylarıyla tartışıldığı gibi, her sektördeki DYY'nin motivasyon, finansman ve daha da önemlisi yerel ekonomiyle bağlantısı açısından farklı özellikleri bulunmaktadır. Söz konusu bağlantılar hususunda, birincil sektör daha ziyade sermaye açısından yoğun olup, bu sektördeki yabancı firmalar birincil sektör dışındaki yerel ekonomiyle sınırlı bağlantılara sahiptir. İmalat sektöründeki DYY'nin ise yerel sektörler ile bağlantıları daha iyi tanımlanmış olduğundan, yatırımın geldiği ekonomi üzerinde daha büyük bir etki potansiyeli bulunmaktadır. Öte yandan hizmet sektörü, finans, altyapı (elektrik, su ve telekomünikasyon gibi), toptan ve perakende satış, emlak ve turizm gibi çok çeşitli bir dizi faaliyetleri kapsamaktadır. Hizmet sektörünün yerel sektörler ile bağlantıları kendi içindeki faaliyetlere göre değişiklik gösterse de, çoğunlukla iç piyasaya hizmet verdiğinden ekonomi ile ileriye dönük bağlantılarının oldukça güçlü olması beklenir. Dolayısıyla, bir ülkeye gelen DYY kadar, gelen DYY'nin sektörel dağılımı da ekonomik büyüme üzerinde önemli bir rol oynayabilmektedir.

Bu çalışmada DYY'nin sektörel kompozisyonunun büyüme üzerinde böyle önemli bir etkiye sahip olup olmadığı, çeşitli uluslararası kurum ve ülke kaynaklarından oluşturulan ve 33 ülkeyi kapsayan bir veri seti kullanılarak anlaşılmaya çalışılmaktadır. Araştırmaya DYY'nin sektörel dağılımı ve ekonomik büyüme arasındaki korelasyon incelenerek başlanmaktadır. Yapılan analiz, DYY'nin büyüme üzerindeki etkisinin, yatırımın geldiği ülkenin ekonomik özelliklerine -başka bir ifadeyle ülkenin hizmetme kapasitesi- bağlı olduğu gibi, bizzat yatırımın özelliklerinden kaynaklanan sebeplere de bağlı olabileceği savına dayanmaktadır. DYY'nin sektörel kompozisyonunun

uygun bir şekilde ölçümü konusunda kesin bir güdüm yoktur ve formüle edilmesi kolay bir iş değildir. Çalışma aynı zamanda DYY'nin sektörel kompozisyonunun zamanlararası değişimini yansıtacak alternatif formülleri kullanarak konuya ışık tutmaya çalışmaktadır.

Basit korelasyon analizi, DYY akışlarının sektörel kompozisyonunun ekonomik büyümeyi etkilemede önemli bir rol oynayabileceğini göstermiştir. Elimizdeki ampirik kanıtlar da, hem DYY seviyesinin, hem de bu akışların sektörel dağılımının ekonomik büyümeye önemli ölçüde katkıda bulunduğunu göstermektedir. Elde edilen sonuçlar, DYY'nin sektörel kompozisyonunun imalat sektörüne doğru eğilim gösterdikçe, ekonomik büyüme üzerinde önemli ve olumlu bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun aksine, DYY'nin sektörel kompozisyonunun hizmetler sektörüne ya da birincil sektöre doğru eğilim göstermesi halinde ise, ekonomik kalkınma üzerindeki etkinin olumsuz ve çoğunlukla önemli olmayan bir etki olduğu gözlemlenmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde literatür araştırmasına yer verilmekte, üçüncü bölümde veriler ve ampirik sonuçlar hakkında detaylı bilgiler sunulmakta, sonuçlara değinilen dördüncü bölümle de çalışma sona ermektedir.

II. LİTERATÜR TARAMASI

DYY'nin ekonomik büyüme üzerindeki etkisine ilişkin sayıca çok çalışma olmasına rağmen, bu çalışmalar ortak bir kaniya varamamakta ve DYY'nin ekonomik büyüme yaratıcı etkisinin doğrudan varlığını ispat edememektedir. DYY ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin yoksunluğu, DYY'nin sektörel kompozisyonundaki zamanlararası değişim ve bu kompozisyonun ülkeler arasında farklılık arz etmesi ile kısmen açıklanabilir. Mevcut literatür, DYY'nin olumlu etkisinin hemen ortaya çıkmadığını, DYY'nin ancak bazı ülkelerde, bazı endüstrilerde ve/veya kimi dönemlerde olumlu yayılmalar ve ekonomik büyüme ürettiğini ortaya koymaktadır.¹ Çoğu makroekonomik çalışma DYY'nin büyüme üzerindeki olumlu etkisini desteklemekle birlikte, bu çalışmaların ortak bulgusu DYY'nin ekonomik büyümeye ancak yerel

¹ Çokuluslu firmalar, geçirdikleri değişim evreleri ve etkileri ile ilgili geniş bir tartışma için bkz. Caves (1996). Ayrıca, DYY ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye dair geniş bir literatür araştırması için bkz. Lipsey (2002) ve Lim (2001).

ekonomide bazı etkenler yerli yerinde ise katkıda bulunduğu yönündedir. Bu etkenlerin bazıları, yatırım yapılan ülkenin kalkınma düzeyi (Blomstrom ve diğerleri, 1994) veya sahip olduğu beşeri sermayesi (Borensztein ve diğerleri, 1998) gibi yabancı yatırımı alan ülkenin hazmetme kapasitesi ile ilgilidir. Yapılan diğer çalışmalarda da, DYY'den kaynaklanan teknoloji ve bilgi yayılımını ekonomik büyümeye çevirmek için, söz konusu ülkedeki destekleyici iş ortamının önemi üzerinde durulmaktadır. Örneğin, ticari açıklık (Balasubramanyam ve diğerleri, 1996) ya da finansal piyasaların derinliği (Alfaro ve diğerleri, 2004) gibi etkenlerin son derece önemli oldukları gösterilmiştir.

Yukarıda sözü edilen çalışmalar, DYY'nin ancak yatırım yapılan ülkede belli iktisadi koşullar var olduğu sürece ekonomik büyüme yaratabileceğine işaret etmekteyse de, DYY'nin ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin zayıf olduğunu ve yukarıdaki çalışmaların ters nedensellikten olumsuz anlamda etkilendiklerini iddia eden bir dizi çalışma da bulunmaktadır (Rodrik, 1999; Carkovic ve Levine, 2002). Firma düzeyinde yapılan bazı çalışmaların (Aitken ve Harrison, 1999; Djankow ve Hoekman, 1999; Konings, 2001) sanayide yabancı sermayenin varlığının olumlu etkilerini bulmakta zorlanması da mevcut tartışmaya daha fazla şüphe katmaktadır. Buna karşılık, diğer bazı çalışmalar, olumlu yayılma etkilerinin ikna edici kanıtlarını ortaya koymaktadır (Keller ve Yeaple, 2003; Javorcik, 2004).²

Teorik olarak, DYY'nin ekonominin üretken alanlarında daha fazla ihtiyaç duyulan sermayeyi temin ederek, ekonomik büyümeye katkıda bulunması beklenmektedir. Buna ilaveten, DYY'nin teknoloji transferi ve yayılma etkileri şeklinde, dışsalılıklarla da ilave etki yaratacağına inanılmaktadır. Bu dışsalılıklar, üretkenlik ve verimlilikte birçok şekilde iyileşmelere sebep olabilir. Yabancı firmanın yerli firmalara göre daha verimli olması durumunda, yabancı firmanın piyasaya girişiyle birlikte yerel firmalar üretkenliklerini firmanın teknolojisi ve yönetim becerilerini taklit ederek geliştirebilirler. Yabancı firmanın daha fazla verimli olmadığı hallerde bile yerel firmalar, yatay yayılma etkileri denilen yabancı firmalardan kaynaklanan artan düzeyde

² Yapılan her bir çalışmada, farklı ülkeler için veriler kullanılmaktadır. Firma düzeyindeki çalışmalarla ilgili geniş bir literatür için bkz. Görg ve Strobl (2001). Ayrıca, daha önceki çalışmalar yatay yayılma etkileri üzerinde yoğunlaşmışken, yapılan daha yeni çalışmalar dikey yayılma etkilerini tespit etmeye yönelik olmuştur. Aradaki farklılık, literatürde elde edilen farklı sonuçları açıklamaktadır.

rekabet sebebiyle verimliliklerini arttırmaya zorlanabilirler. Öte yandan, yabancı firmanın piyasadaki payının artması, yerel firmaların piyasadan itilmesine ve daha az verimli üretim düzeylerine gerilemelerine sebep olabilir. Bununla birlikte, potansiyel olumlu etki sadece DYY alan sanayi ile sınırlı değildir. Bu etki, sırasıyla geriye ve ileriye doğru bağlantıları olan yerel tedarikçiler ve tüketicilerle olan etkileşime bağlı olarak, ekonominin geriye kalan bölümüne dağılabilir. Gerekli şartlar sağlandığında, toplam olumlu yayılma etkileri ülkenin ekonomik büyümesine daha da ivme kazandırabilir. DYY'nin sağladığı etki, tabii ki sektörün özelliklerine ve onun ekonominin geri kalan kısmıyla olan bağlantılarına bağlı olarak değişebilir. Daha önce de tartışıldığı gibi, sektörler arası bağlantı potansiyeli, birincil, imalat ve hizmet sektörleri arasında farklılık arz edebilir. Yatırım motivasyondan yatırımın finansmanına kadar, bu farklılığı yaratacak olan ve yabancı yatırımın etkisini değiştiren yatırımın sektörüne has başka birçok etken mevcuttur. Buna ilaveten, farklı sektörler, DYY'nin ekonomi üzerinde olumlu etki yapması için farklı şartları gerektirebilmektedir.

Örneğin, birincil sektördeki DYY'nin etkisinin her zaman olumlu olması beklenmez. Birincil sektördeki DYY'nin önemli bir bölümü, bir ülkeye akan büyük miktardaki sermayeye sahip mega projeler şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu projeler, az sayıda yerel ara mal kullanmaları ve çoğunlukla ihracata yönelmiş olmaları sebebiyle, yerel ekonomiyle sınırlı bağlantılara sahiptir. Ayrıca, birincil sektöre yönelik DYY akışları, diğer sektörlerdeki DYY akışlarına kıyasla daha fazla değişkenlik göstermektedir (Dünya Bankası, 2005). Bu değişkenliğin temelinde yatan sebeplerden birisi, birincil sektörde yapılan çoğu yabancı yatırımın büyük çaplı ve dünya emtia fiyatlarından etkilenen yatırımlar olmasıdır. Ek olarak, genelde bu yatırımların finansman kompozisyonu, şirketler arası borçlanmaya doğru önemli bir eğilim göstermektedir. Yerel mülkiyet gereksinimi (ya da yabancı mülkiyetin sınırlanması) DYY'nin öz sermaye unsurunu sınırlandırırken, şirketler arası borçlanmayı teşvik etmekte olup; şirketler arası borçlanma, özel borç akışları kadar çok değişkenlik gösterme eğilimindedir (Dünya Bankası, 2004a). Buna ilaveten, sektöre yapılan yüksek oranda kaynak akışı, başka sektörlerde ülkenin rekabet gücünü azaltmakta (Hollanda hastalığı), rant arama yaklaşımlarını arttırmakta ve kurumların tahrip olmasına sebep olabilmektedir (Sachs ve Warner, 2001; Sala-i-Martin ve Subramanian, 2003). Bu da, birincil sektöre ciddi ölçüde dayalı olan ülkeler

açısından özellikle sorunlu olabilir. Öte yandan, sektöre yapılan yatırımlar, yeterli sermayesi ve teknolojisi olmayan ülkeler açısından özellikle önem taşımaktadır. Ayrıca sektör, ödemeler dengesinin finansmanına katkıda bulunacak şekilde büyük oranda yabancı para sağlamaktadır. Topyekün etki, olumlu ya da olumsuz etkilerin hangisinin ağırlık kazanacağına bağlıdır. Esas itibarıyla olumsuz bir ekonomik etki kaçınılmaz sonuç değildir. Sağlam kurumların mevcudiyeti halinde, birincil sektöre aktarılan DYY'nin bir ülkede olumlu etki yaratabileceğine dair daha önceden incelenmiş olan yatırımlara dayanan deliller bulunmaktadır.³

Birincil sektörün aksine, imalat sektörüne yapılan DYY'nin yatırım yapılan ülkenin yerel sektörleri ile bağlantıları daha iyi tanımlanmış olduğundan, yatırımı alan ekonomi üzerinde daha büyük bir etkileme potansiyeli bulunmaktadır. İmalat sektöründe faaliyet gösteren yabancı firmalar, verimlilik ya da pazar arama amacıyla ya da her ikisinin bileşimiyle, bir ülkeye ihracat yapmak yerine, bu ülkeye yatırım yapmayı tercih ederler. Burada amaç, tamamıyla verimlilik arayışı olduğunda, DYY'nin ülkeyle uyumlu teknoloji ve teknik bilgiyi sağlaması daha muhtemeldir. Bu da, genellikle önemli ölçüde istihdam ve eğitim sağlar. Yabancı firma, genelde, bir noktaya kadar yerel ara ürün kullanır. Bu sebeple, DYY'nin önemli yatay ve dikey bağlantıları bulunmaktadır. Buna ilaveten, yabancı firmaların yaptığı ihracat toplam ihracatı etkilerken, bu da ülkeye olan döviz girişini arttırmaktadır. Bahsedilen bağlantıların olumlu etkisi, DYY'nin serbest ticaret bölgeleri gibi kuşatılmış alan tipi düzenlemelerle gerçekleşmesi ve piyasadan dışarı itme etkisinin yabancı firmaların da iç piyasaya hizmet etmeye başlamasıyla zayıflamaktadır. Özetle, imalat sektöründeki DYY'nin yatırım yapılan ekonomi üzerinde önemli etkilerinin bulunması beklenmekle birlikte, bu etkinin yönü yukarıda listelenen şartlara dayanmaktadır.

Elde edilen ürünün ticaretinin yapılabilir olduğu birincil ve imalat sektörlerinin aksine, hizmetlerin çoğunlukla dış ticareti yapılmamakta ve bu da üreticilerle

³ Uygulanan güçlü politika ve doğru kurumsal çerçeveye Botswana, elmas ve diğer madencilik sanayilerine yapılan büyük ölçekli DYY akışlarıyla, bir kuşakta, orta düzeyli gelir ülkesi haline gelmiştir. DYY'nin arttırdığı ihracat ve devlet gelirleri, ekonomik büyümede ilk ivmeyi sağlamak için akılcı bir şekilde yatırıma aktarılmıştır (UNCTAD, 2003; Coolidge ve Rose-Ackerman, 1997).

tüketici arasında yakın bir ilişkiyi gerekli kılmaktadır.⁴ Bu sebeple, sektördeki DYY'nin çoğu pazar aramaya yönelik yatırımlardır ve bu yatırımların yerel ekonomi ile ileriye dönük bağlantılarının iyi tanımlanmış olması sebebiyle, yatırım yapılan ekonomi üzerindeki potansiyel etkilerinin büyük olması öngörülebilir. Mesela, önemli ölçüde sermaye yoğun olan altyapı sektöründe DYY, artan talebi karşılamak, hizmetlerin kalitesini arttırmak ve maliyetini azaltmak için gerekli finansman ve teknolojiyi sağlayabilir. Aynı şekilde, bankacılık sektöründeki DYY'nin de artan rekabet ve küresel finans piyasalarına daha fazla erişme imkanıyla, bankacılık sisteminin hem verimliliği, hem de istikrarı üzerinde önemli bir etkisi olabilir.⁵ Sektördeki DYY'nin bir ülkede bu hizmetleri geliştirmesi durumunda, neredeyse diğer tüm sektörler de bundan olumlu anlamda etkilenir.

Buna karşılık, sektördeki DYY'nin önemli olumsuz etkileri de olabilir. DYY'nin önemli ölçüde piyasa dışına itme potansiyeli bulunmaktadır. Sektördeki piyasa yapısının rekabetçi olmaması ve temel sanayi alanlarının sermaye yoğunluğu sebebiyle, yabancı yatırımcılar üstün bir piyasa gücüne sahiptir. Bu nedenle, hizmet sektöründeki DYY'nin olumlu etkisi, yabancı yatırımcıların tedarik kapasitesini arttırması ve altyapı ve bankacılık sektörlerinde hizmet sağlanması için gerekli teşvikleri temin eden uygun ve istikrarlı bir düzenleyici sistemin varlığına bağlıdır. Buna ek olarak, sektördeki DYY'nin önemli bir bölümü gelişmiş ülkelerdeki şirket birleşmeleri ve devralmaları ile gelişmekte olan ülkelerdeki özelleştirme anlaşmalarıyla sağlanmaktadır. Bu iki yatırım yönteminin de yeni yatırımlara yol açmadığı literatürde tartışılmaktadır (Klein, 2000). Ayrıca, ticari hizmetler ve turizm haricinde hizmet sektöründeki DYY döviz üretmemekte, bunun yerine firmalar kazançlarını dönemsel olarak kendi ülkelerine göndermektedir.

Farklı sektörlerdeki DYY ile büyüme arasındaki ilişkiyi ortaya koyan ampirik çalışmaların sayısı, veri sorunları ve yetersizliği sebebiyle oldukça sınırlıdır. Yukarıda bahsi geçen hemen hemen tüm firma düzeyindeki çalışmalarda

⁴ Tüm hizmetler dış ticarete konu olmayan bir nitelik taşımamaktadır ya da fiziksel yakınlık gerektirebilir. Örneğin, bazı bilişim teknolojisi hizmetleri (yazılım programlama, veritabanı ve müşteri desteği) ve ticari süreç hizmetleri (arama merkezleri), coğrafi bir mekana bağlı olmayıp, müşterilerle yakın temasa geçmeden de sağlanabilir. Ancak, mevcut istisnalar da akılda tutulduğunda, sağlanan hizmetler, alışıldık olduğu üzere, eşzamanlı üretim ve tüketimi gerektirecek şekilde soyut, görünmez ve çabuk tüketilebilir hizmetler olarak tanımlanmaktadır.

⁵ Finans sektöründe DYY ile ilgili bir tartışma için bkz. Goldberg (2004).

kesin sonuçlar olmaksızın, imalat sektörü verilerinden yararlanılmaktadır. Hizmet sektöründeki DYY'nin etkisine ilişkin mevcut literatür, liberalleşmenin hizmet sektöründeki etkisini ele almaktadır. Mesela, telekomünikasyon sektöründeki özelleştirme ve artan rekabet, oluş sırasına bağlı olarak, gelişmekte olan ülkelerde hizmetlerin kapasitesini ve güvenilirliğini arttırmıştır (Carsten ve diğerleri, 2002). Ülke bazında yapılan vaka çalışmalarında ise, yatırım sektöründeki liberalleşmelerin olumlu etkisi için uygun bir düzenleyici sistemin önemi üzerinde durulmaktadır.⁶ Benzer bir şekilde, bankacılık sektöründe de yabancı ve yerel bankalar arasında hem nicel hem nitel farklılıklar olduğu gözlenmektedir. Yabancı bankaların yerel bankalara nazaran daha kaliteli kredi portföyü, daha yüksek net değer ve daha yüksek oranda gelire sahip olmaları dikkat çekmektedir (Clarke ve diğerleri, 2000) ve sektörün verimliliği, yabancı firmaların piyasaya girişiyle birlikte artmaktadır (Claessens ve diğerleri, 2001). Elde edilen bulgular, yerel finans piyasalarının etkili bir şekilde denetlenmesi ve düzenlenmesinin, finans piyasalarında yabancı sermayeden ciddi faydalar sağlanması için önemli olduğunu göstermektedir (Dünya Bankası, 2001; Uluslararası Para Fonu, 2000). Anlayış itibarıyla bizim yaptığımız incelemeye en yakın analizde Alfaro (2003), sektör bazında artan DYY miktarlarının Gayrisafi Milli Hasıla (GSMH)'nin büyüme oranına yaptığı katkıyı incelemektedir. Aynı anlayışla, Chakraborty ve Nunnenkamp (2006), Hindistan'a giren DYY'nin sektörel düzeyde verisini kullanarak, DYY'nin hem gerçekleştiği sektörde ekonomik faaliyetleri hem de topyekün büyümeyi arttırmakta oynadığı rolü incelemektedir. Aşağıda da tartışılacağı gibi, bu çalışmada izlediğimiz yaklaşım, her iki çalışmanın yaklaşımından farklıdır. Biz, DYY'nin her sektördeki rolünü test etmek yerine, toplam DYY akışlarının yanı sıra, DYY'nin sektörel kompozisyonunun da ev sahibi ülkedeki büyüme potansiyelini etkilediği savını incelemekteyiz.

⁶ Peru'da bu tür bir çerçevenin olmaması, telekom hizmetlerinin fiyatlarında artışa sebep olduğu gibi, ülkenin fakir kesimlerine adil bir şekilde hizmet gitmemesine de yol açmıştır. Arjantin, Meksika ve Venezuela'daysa, özelleştirmenin hemen ardından telekom sektöründeki yatırımlarda ciddi artışa rağmen, sektörün kapasitesi, daha sonra bölge ortalamasının altına düşmüştür (UNCTAD, 2004). Elektrik sektöründe Şili, düzenleyici ve kurumsal çerçevelerindeki zayıflıklar sebebiyle 1998 yılında bir enerji krizi yaşamıştır (Gabriele, 2004). 2004 yılında Arjantin de, hükümetin 2002 yılında fiyatları dondurmasının ardından ortaya çıkan sorunları takiben elektrik yetersizliği sorunuyla karşılaşmıştır.

III. VERİ VE AMPİRİK İNCELEME

Bu bölümde, analizde kullanılacak olan verileri, özellikle DYY'nin sektörel kompozisyonunun ölçülerini, DYY düzeylerini, ekonomik büyümeyi ve büyüme incelemelerinde yaygın olarak kullanılan bir dizi kontrol değişkenini tartışacağız. Bölüm III.1'de DYY'nin sektörel kompozisyonu ve şablonunu ölçmek için alternatif yollar irdelenirken; bölüm III.2'de ekonometrik büyüme analizinde kullanılan değişkenler sunulmaktadır. Ampirik inceleme ve bulgular ise bölüm III.3'te değerlendirilmektedir.

III.1 DYY'nin Sektörel Şablonları

Sektörel DYY verileri, Latin Amerika ülkelerinin ülke kaynaklarına bağlı olarak Birleşmiş Milletler (BM) Latin Amerika Ekonomik Komisyonu'ndan; Çin Milli İstatistikler Bürosu'ndan; diğer Asya ülkeleriyle ilgili olarak ASEAN, OECD ve UNCTAD'dan; diğer ülkelere ilişkin ise ülke kaynaklarından toplanmaktadır. Resmi kurumlar (Uluslararası Para Fonu ve OECD), BM Uluslararası Standardı Endüstriyel Sınıflandırmasının kullanılmasını tavsiye etmekteyse de, her bir ülkeye ait sınıflandırma bir ölçüde farklılık arz edebilmektedir. Uluslararası sınıflandırma standartları, ulusal makamlar tarafından veri toplamada uygulansa da, aşağıdaki analizin muhtelif kaynaklardan elde edilen verileri kullanması, elde edilen sonuçlar yorumlanırken söz konusu mahzurun akılda tutulmasını gerekli kılmaktadır.

DYY akışlarının sektörel şablonlarını tanımlamanın iki alternatif yolu vardır. Bunlardan ilki, her bir sektördeki DYY akışlarının mutlak düzeyinin büyüklüğü üzerinde durmak; diğeryse, her bir sektördeki DYY akışlarının nispi düzeyi üzerinde yoğunlaşmaktır. Daha detaylı bir şekilde ifade etmek gerekirse, mutlak ölçüler alternatif büyüklük ölçümüyle belirlenen, belli bir sektördeki DYY akışlarının bir iktisadi büyüklük oranına göre kapsamını tanımlamaktadır. Örneğin, bir sektöre yönelik DYY akışlarının Gayrisafi Yurtiçi Hasıla (GSYH)'ya oranına veya aynı sermaye akışının o sektördeki ekonomik faaliyetlere oranına bakılabilir. Sektörel DYY şablonlarının alternatif ölçümlerinin ekonomik büyümeyle korelasyonunu incelemeye, bu alternatif ölçüler arasındaki basit korelasyonları tartışarak başlayabiliriz.

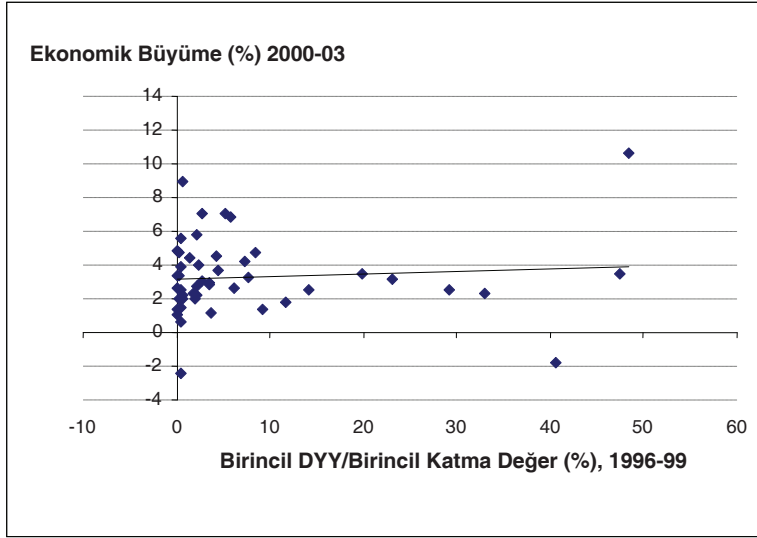
Ekonomik büyümeyle bu sektörel DYY akışlarının mutlak şablonları arasındaki ilişkinin incelenmesi, her bir sektör yatırımının ekonomik

büyüme yaptığı farklı katkıların anlaşılmasını sağlamaktadır.⁷ Grafik 2a, 2b ve 2c'de, her sektöre giriş yapan DYY'nin GSMH'ye oranı ile toplam ekonomik büyüme oranı arasındaki basit korelasyon gösterilmektedir. Bu şekiller yatırımın sektörden bağımsız olarak, ekonomik büyüme ile tüm DYY türleri arasında olumlu bir ilişkiyi yansıtmaktadır. Ancak, korelasyon katsayıları istatistiksel olarak anlamlı değildir; bu da DYY'nin gerçekleştiği sektörden bağımsız olarak, esas itibarıyla DYY ile ekonomik büyüme arasında anlamlı hiçbir korelasyonun bulunmadığına işaret etmektedir. Buna karşılık, hiçbir istatistiksel anlam olmasa da, hizmet sektöründeki DYY ile büyüme arasında daha güçlü bir ilişki görülmektedir. Ekonomik büyüme ile birincil, imalat ve hizmet sektörlerindeki DYY arasındaki basit korelasyonlar sırası ile %8, %10 ve %18'dir.⁸ Mevcut ilişkilerin muhtemel yönelimlerini tespit etmek için söz konusu rakamlar, her bir sektördeki 1996 ve 1999 arasındaki DYY akışlarının ve 2000 ile 2003 arasındaki ekonomik büyümenin ortalamalarının hesaplanması ile elde edilmiştir. Bu da bize, ekonomik büyümeden kaynaklanan sektörel DYY artışı ihtimalini giderme imkanı sağlamış, nedenselliğin büyük ihtimalle DYY akışlarından ekonomik büyüme olduğu ihtimalini kuvvetlendirmiştir.

Topyekün ekonomik büyümeyle her bir sektöre yönelik DYY akışları arasındaki korelasyon, yatay ya da dikey yayılma etkileri olasılıkları arasında bir fark gözetmemektedir. Nispi büyüklük ve bu bağlantıların işaretine bağlı olarak, DYY'nin yatırımı alan sektör ve ekonominin bütününde farklı etkileri bulunabilir. Daha önce de tartışıldığı gibi, DYY'yi alan sektördeki hemen ortaya çıkan etki, DYY'nin yerel firmalardaki yatırım miktarlarını ve firmalar arasındaki rekabeti arttırıcı etkilerinden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte, sektörden sektöre değişen tedarikçilerle tüketiciler arasındaki etkileşimler yoluyla, DYY ekonominin geri kalan bölümünü de etkileyebilir. Bu tür farklı etkileri ölçmek için, yukarıdaki tartışmayı her bir sektördeki DYY akışlarının ölçümleriyle, ilgili sektördeki ekonomik faaliyetin büyüme oranları arasındaki korelasyona bakarak tamamlıyoruz.

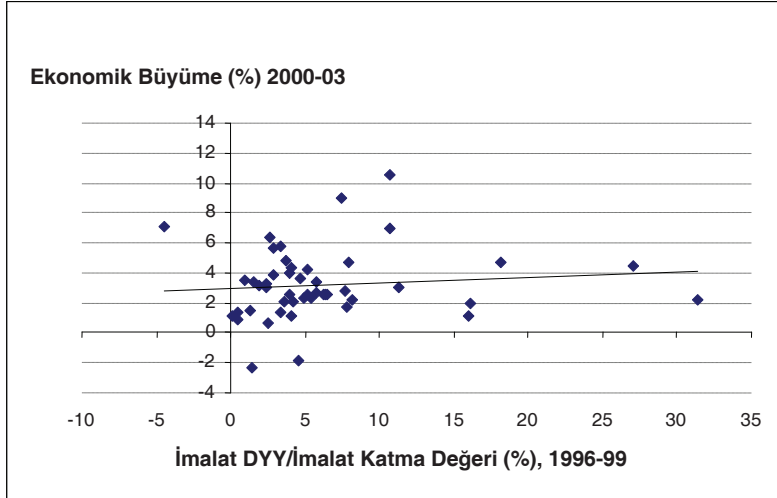
⁷ Alfaro (2003) bu tür bir analiz yaparak, imalat sektöründeki DYY'nin ekonomik büyüme olumlu ve önemli ölçüde katkı sağladığını tespit ederken; birincil sektördeki DYY'nin ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkisi olduğunu ve hizmet sektöründeki DYY'nin ise ekonomik büyüme önemli bir katkı sağlamadığını ifade etmektedir.

⁸ Başka hiçbir kontrol değişkeni dikkate alınmaksızın, korelasyonların basit olma özelliği göz önünde bulundurularak, bu büyüklüklere fazla önem verilmemelidir.

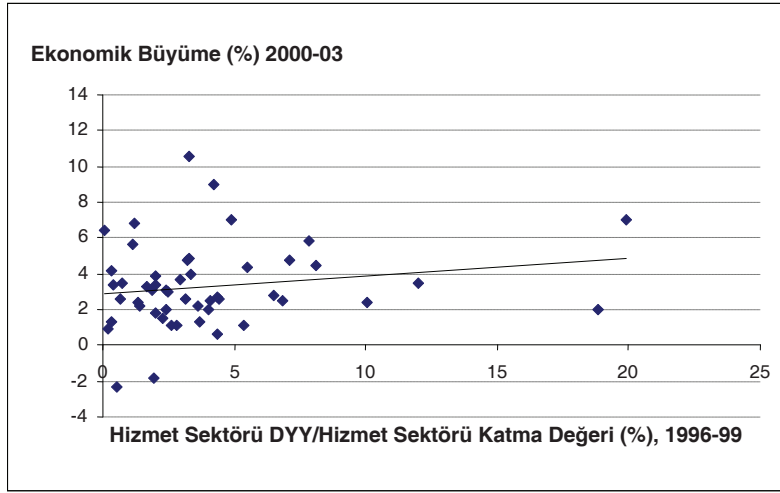

Grafik 2a. Ekonomik Büyüme ve Birincil Sektör DYY

Not: Birincil sektörün katma değeri, tarım sektörünün ürettiği katma değerdir.

Grafik 2b. Ekonomik Büyüme ve İmalat Sektörü DYY

Grafik 2c. Ekonomik Büyüme ve Hizmet Sektörü DYY

Tablo 1’deki basit korelasyonlar, sektörel DYY akışlarıyla sektörel ekonomik büyüme oranları arasında olumlu korelasyon bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bunun ötesinde, basit korelasyonların karşılaştırmalı büyüklüklerinin topyekün ekonomik büyümeyle olan korelasyonlara nazaran farklı olduğu da gözlenmektedir. Buna karşılık, yukarıda ifade edilen korelasyon katsayılarına benzer bir şekilde, Tablo 1’de verilen katsayıların hiçbiri, istatistiksel olarak anlamlı değildir; bu da, sektörlerin büyümesi ya da topyekün ekonomik büyüme ile sektörel DYY verileri arasında herhangi anlamlı bir korelasyonun bulunmadığı anlamına gelmektedir. Yukarıda ifade edildiği gibi, istatistiksel anlam tartışması olmadığından, birincil sektördeki DYY ile birincil sektör GSYH’sinin büyüme oranı arasındaki basit korelasyon %10 iken; imalat sektöründeki DYY ile imalat sektörü GSYH’sinin büyüme oranı arasındaki basit korelasyon %12’dir. Hizmet sektöründeki DYY ile hizmet sektörü GSYH’sinin büyüme oranı arasındaki korelasyon ise %7 ile en düşük olanıdır. Buna rağmen, ilginç bir şekilde bu korelasyonlar, topyekün ekonomik büyüme oranları ile korelasyonlarla karşılaştırıldığında, yatay (endüstri içi) etkilerin dikey (endüstriler arası) etkilerden farklı olabileceğine işaret etmektedir. Birincil ve imalat sektörlerinde görüldüğü gibi, DYY’nin endüstri içi etkisi, ekonominin bütünü üzerindeki etkilerine göre daha büyük olabilir. Alternatif olarak, hizmet sektöründe olduğu gibi, DYY’nin ekonominin bütününe etkisi, yatırımın doğrudan etkisinden daha fazla gerçekleşebilir. Buna karşılık, bu etkilerin güçlü bir şekilde ifade edilmesinin, derinlemesine bir ekonometrik analiz gerektirdiği unutulmamalıdır.

Tablo 1. Sektörel DYY Girişleri ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Basit Korelasyon

	Sektörel Üretim Büyüme Oranı (2000-2003)	GSYH Büyüme Oranı (2000-2003)
Birincil DYY/ Birincil Sektör Katma Değeri (1996-99)	0,104	0,084
İmalat DYY/ İmalat Sektör Katma Değeri (1996-99)	0,120	0,097
Hizmet DYY/ Hizmet Sektör Katma Değeri (1996-99)	0,068	0,175

DYY akışlarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisinin, DYY'yi alan sektöre göre farklılık arz etmesi sebebiyle, DYY akışlarının sektörel kompozisyonunun ekonomik büyüme üzerinde etkili olabileceği de düşünülebilir. Başka bir ifadeyle, DYY akışlarının büyüklüğü, ekonomik bir faaliyetin oluşturulmasında önemli olabilmesine karşın, bu akışların sektörel kompozisyonu da ilave ve bağımsız büyüme etkileri yaratabilir. Bu noktada, ilgili ülkeye akan toplam net DYY akışlarında her sektöre akan DYY'nin net payı olarak, DYY sektörel paylarını hesaplayarak başlayabiliriz.

DYY'nin sektörel kompozisyonu ve ekonomik büyüme üzerindeki etkisiyle ilgili bir ölçüm oluşturmak amacıyla, DYY'nin sektörel kompozisyonları ile ekonomik büyüme arasındaki korelasyonu hesapladık. Ancak, DYY'nin sektörel kompozisyonunun formüle edilmesi kolay bir iş değildir. Çokuluslu firmaların karlarını kendi ülkelerine geri götürdükleri yıllarda, o sektördeki DYY miktarlarının negatif değerler alması, toplam DYY'nin sektörel kompozisyonunu tanımlamayı zorlaştırmaktadır. Tablo 2'de ortalama DYY ölçüleri, sektörel ve topyekün büyüme oranları arasındaki basit ilişki gösterilmektedir. Sonuçlar, DYY'nin sektörel kompozisyon ölçüleri ile elde edilen korelasyonlarla, yukarıda mutlak DYY değerleri ile elde edilen ve raporlanan korelasyonlardan farklılık göstermektedir. Sadece korelasyon işaretleri değil, aynı zamanda taşınan anlam da değişmektedir. Elde edilen sonuçlardan, her bir sektöre tahsis edilen DYY'nin mutlak seviyesinin, sektörün ekonomik performansı ya da ekonominin bütünüyle istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyonu bulunmadığı görülsede, DYY akışlarının sektörel kompozisyonunun, istatistiksel olarak anlamlı ve ekonomik performansla muhtemelen farklı bir işaret ve boyutta korelasyonunun

olabileceğini göstermektedir. Bu ilk sonuçlar, sırasıyla birincil, imalat ve hizmet sektörlerine daha fazla eğilim gösteren bir DYY'nin sektörel kompozisyonuyla, hem sektörel hem de topyekün ekonomik büyümenin performansı arasında sırasıyla olumlu, sıfır ve olumsuz korelasyon bulunduğuna işaret etmektedir.

Tablo 2. DYY'nin Sektörel Kompozisyonu ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Basit Korelasyon

	Sektörel Üretim Büyüme Oranı (2000-2003)	GSYH Büyüme Oranı (2000-2003)
Birincil DYY/ Toplam DYY (1996-99)	0,47***	0,38***
İmalat DYY/ Toplam DYY (1996-99)	-0,10	0,05
Hizmet DYY/ Toplam DYY (1996-99)	-0,45***	-0,38***

Not: *** korelasyonun %1 düzeyinde anlamlı olduğunu ifade etmektedir.

Çoğunlukla, kazançların yatırım yapan yabancı firmalar tarafından ülkelerine geri gönderilmesinden kaynaklanan bu aykırı değerleri gidermenin bir diğer yolu da, her bir sektörün net DYY akışlarının payını, net DYY akışlarının mutlak değerinin payı olarak hesaplamaktır. Bu hesaplama, akışların olumlu ya da olumsuz akışlar olduğuna bakmaksızın, DYY ile ilgili işlemlerin toplam değerindeki net akış payının önemli olduğu öncülüne dayanmaktadır. Mesela, imalat sektöründe 100 birimli net DYY akışının olduğunu, birincil sektörde DYY akışı olmadığını, hizmet sektöründe de net DYY akışından eksi 200 birim söz konusu olduğunu (kazançların ülkeye geri gönderilmesi sebebiyle) düşünelim. Net DYY işlemlerinin toplam mutlak değeri, 300 birim olarak alınıyor; burada imalat sektörünün payı %33 iken hizmetler sektörünün payı %-66 olarak isnat ediliyor. Bu sektörel pay ölçümündeki daha yüksek mutlak değerler, mevcut dönemde bir akış ya da daha önceki akışlarla ilgili ekonomik kazanımlar olsun, yabancı firma faaliyetlerinin artışı şeklinde yorumlanmalıdır. Tablo 2'de tartışılan gözlemlerin, bu alternatif sektörel kompozisyon ölçümü ile ekonomik büyüme arasındaki korelasyonları bildiren Tablo 3'te de tekrar edildiği görülmektedir.

Tablo 3. DYY'nin Sektörel Kompozisyonunun Alternatif Ölçüleri ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Basit Korelasyon

	Sektörel Üretim Büyüme Oranı (2000-2003)	GSYH Büyüme Oranı (2000-2003)
Birincil DYY/Toplam DYY'nin Mutlak Değeri (1996-99)	0,48***	0,39***
İmalat DYY/Toplam DYY'nin Mutlak Değeri (1996-99)	-0,10	0,08
Hizmet DYY/Toplam DYY'nin Mutlak Değeri (1996-99)	-0,48***	-0,42***

Not: *** korelasyonun %1 düzeyinde anlamlı olduğunu ifade etmektedir.

Yukarıdaki tartışma, DYY'nin büyüme üzerindeki etkisini anlamak için, DYY'nin sektörel kompozisyonunun öneminin yanı sıra, bu şablonun ölçümünün seçiminin önemine de işaret etmektedir. Analizin gerek yorumu gerekse kapsamı, analizde kullanılan ölçüme bağlı olarak değişebilir. Bölüm III.2'de ekonometrik analizi, yukarıda ele alınan bu ölçümlerden biriyle sınırlıyor ve okuyucuyu, sektörel DYY akışları şablonunun ölçümünün seçimi ile sınırlı olmaları bakımından, bu sonuçları genelleştirmeye karşı uyarıyoruz.

III.2 Ekonometrik İnceleme

Bu bölümde tartışacağımız ampirik analizin amacı, farklı sektörlerde gerçekleşen DYY'nin büyümeye etkilerini incelemektir. Bu sektörler birincil, imalat ve hizmet sektörleri olarak tanımlanacaklardır. Bir başka ifadeyle, sadece DYY akışlarının ev sahibi ekonominin ekonomik büyümesi üzerindeki etkilerini değil, aynı zamanda bu DYY akışlarının sektörel kompozisyonunun muhtemel etkilerini de araştırmaktayız. Böylelikle, aşağıdaki uygulama DYY'nin kapsamının ve onun sektörel kompozisyonunun yanı sıra, birkaç kontrol değişkeninin de dahil olduğu büyümede regresyon analizine dayandırılmaktadır.

Ampirik büyüme analiz literatürü zengin bir literatürdür. Bu çalışma, temelde Mankiw, Romer ve Weil'in (1992) (MRW) çalışmalarına dayanmaktadır. DYY akışlarının doğrudan etkileriyle, bu DYY akışlarının sektörel kompozisyonunun ekonomik büyüme üzerindeki doğrudan etkilerini incelemekteyiz. Bu

sebeple, MRW'ye bağlı olarak, aşağıdaki denklemi öngörmekteyiz:

$$Büyüme_t = \beta_0 + \beta_1 GSYH_{1989} + \beta_2 DYY_t + \beta_3 DYY_Sektörel_Komp_t + \beta_4 Kontrol_t + \varepsilon_t \quad (1)$$

Kontrol değişkenleri seçimi, daha önceki ekonomik büyüme çalışmalarına dayalıdır.⁹ Üretimin büyüme oranı, kişi başına düşen reel GSYH'nin sabit dolar bazında büyüme oranı ile ölçülmekte olup; bu veriler, Dünya Bankasından alınmaktadır (2004b). Doğrudan yabancı yatırımlara ilişkin veriler de Dünya Bankasından ve net DYY akışı olarak ölçülen Dünya Kalkınma Göstergeleri veritabanından elde edilmektedir. Net DYY akışları, bir ekonomide faaliyet gösteren bir işletmenin devam etmekte olan yönetim çıkarını (oy hakkı olan hisse senedinin %10'u ya da daha fazlası) elde etmek için, yatırımcının net akışlarını ölçmektedir. Bu, ödemeler dengesinde de görüldüğü gibi, öz sermayenin, sermaye dışındaki kazançların yeniden yatırıma dönüştürülmesinin ve diğer uzun ve kısa vadeli sermayenin toplamını ifade etmektedir.

Ekonometrik analizin kontrol değişkenleri, muhtelif kaynaklardan derlenmektedir. Gayrisafi yurtiçi yatırım ölçümü, ekonominin sabit varlıklarına yapılan ilavelerden kaynaklanan harcamalarla, envanterlerin seviyesinde görülen net değişikliklerden oluşmaktadır. Makroekonomik istikrar GSYH deflatöründeki yüzdelik değişiklik şeklinde ölçülen enflasyonla incelemeye katılmaktadır. Finans pazarı derinliği iki ayrı değişken ile ölçülmektedir. Bunlardan ilki GSYH'deki para ve para benzeri araçların payı (M2, GSYH'nin bir payı olarak), ikincisi ise mevduat bankaları tarafından GSYH'nin bir payı olarak verilen özel sektör kredi payıdır. Uluslararası ticarete açıklık, ihracatla ithalatın toplam çıktıya olan oranıyla ölçülür. Kamu tüketimi, GSYH'nin bir payı olarak, merkezi hükümet harcamalarıyla gösterilmektedir. Tüm bu veriler, Dünya Bankasının (2004b) Dünya Kalkınma Göstergelerinden elde edilmiştir.

Ekonomilerdeki kurumsal istikrar ve kalite, Uluslararası Ülke Risk Rehberi (ICRG)'nden alınan verilerin kullanılmasıyla gerçekleştirilmektedir. ICRG, kamulaştırma, yolsuzluk düzeyi, hukukun üstünlüğü ve bir ekonomideki bürokratik kalite hakkında veriler sunmakta olup, Siyasal Risk Servisleri (Political Risk Services)'nin aylık bir yayınıdır.

⁹ Ekonomik büyümeye ilişkin teori ve kanıtların daha ayrıntılı bir incelemesi için bkz. Barro ve Sala-i-Martin (1995).

Son olarak beşeri sermaye Barro ve Lee (1996)'dan alındığı şekliyle 'ortalama orta öğretim yılları' şeklinde ölçülmektedir. Analize dahil olan değişkenlerin bir listesi ve bunlar için ayrıntılı tarif ve kaynaklar ekte temin edilmiştir.

III.3 Ampirik Bulgular

İncelemede yukarıda tartışıldığı üzere, MRW'ye dayalı olarak, denklem (1)'i tahmin ediyoruz.

$$Büyüme_i = \beta_0 + \beta_1 GSYH_{1989} + \beta_2 DYY_i + \beta_3 DYY_Sektörel_Komp_i + \beta_4 Kontrol_i + \varepsilon_i \quad (1)$$

İnceleme 1990-2003 yıllarını kapsamakta ve ara kesit analizi ile ele alınmaktadır. Daha önceki kısımlarda da ifade edildiği gibi, öncelikle imalat sektörünün büyüme yaratma hususunda olumlu, birincil sektörün ise olumsuz rol oynamasını beklerken, hizmet sektörünün büyüme üzerindeki etkisi hususunda ise kararsızız. Üç sektörel pay ölçümlerinin toplamının bire tamamlanması nedeniyle, her bir regresyona sadece ikisi dahil edilmektedir. Çift kombinasyonun seçimi, üç sektörel pay arasındaki korelasyonla yönlendirilmekte olup; hizmet ve imalat sektörü arasındaki çok yüksek olumsuz korelasyona bağlı olarak, birini ya da diğerini analize dahil etmekteyiz. Tablo 4a'da, imalat ve birincil sektör paylarını, Tablo 4b'de ise, hizmet ve birincil sektör paylarını dahil ettiğimizde elde edilen bulgular yer almaktadır.

Tablo 4a'da, ampirik büyüme literatüründe yaygın bir şekilde kullanılan kontrol değişkenlerden bir dizisine ilişkin sonuçlar verilmektedir. Bu kontroller, ilk gelir (1989 yılındaki kişi başına düşen reel GSYH değeri), finans piyasasının derinliği, dış ticarete açıklık seviyesi, enflasyon oranı, kurumların kalitesi ve kamu harcamalarını kapsamakla birlikte, bunlarla sınırlı değildir. Sütun 1'de, ekonomik faaliyetin ilk seviyesini sabit tutuyoruz ve koşullu yakınsamanın belirtisi olarak olumsuz etki bulmayı bekliyoruz. Elde edilen sonuç, yoksul ülkelerin daha fazla büyüme gösterdiği, koşullu yakınsamanın geçerli olduğunu gösterir şekilde, beklenildiği gibi çıkmıştır.

Tablo 4a. DYY'nin Sektörel Kompozisyonunun Büyüme Etkileri
Bağımlı Değişken: Reel Kişi Başına Düşen GSYH (1990-2002)

Bağımsız Değişken	I	II	III	IV	V	VI	VII
Başlangıç gelir düzeyi	-0,95	-1,03	-1,13	-1,53	-1,03	-1,36	-0,20
	-2,21**	-2,42**	-2,68**	-2,64**	-2,21**	-2,37**	-0,48
Toplam DYY içinde imalat sektörü payı	0,001	0,002	0,002	0,001	0,002	0,001	0,001
	2,07**	2,03**	2,07**	1,60*	1,68*	1,78*	1,72*
Toplam DYY içinde birincil sektörün payı	-0,01	-0,02	-0,02	-0,02	-0,03	-0,02	-0,01
	-1,77*	-1,89*	-2,27**	-2,01**	-2,61**	-2,05**	-0,60
DYY'nin GSYH içinde payı	0,15	0,27	0,39	0,31	0,42	0,34	0,38
	1,17	1,41	1,82*	1,49	2,01**	1,67*	2,47**
Finansal derinlik	1,62	0,83	1,33	1,70	1,07	1,91	0,34
	2,01**	2,17**	1,74*	2,56**	1,20	3,13***	0,57
Dış ticarete açıklık	...	-0,84	-1,35	-1,51	-1,02	-1,48	-2,05
	...	-1,23	-1,84*	-2,16**	-1,18	-2,14**	-4,27***
Enflasyon	-0,004	-0,004	-0,004	...	-0,005
	-3,35***	-2,67**	-3,27***	...	-4,70***
Kurumsal kalite	0,47	...	0,72	...
	1,53	...	2,28**	...
Geçiş ekonomisi kuklası	-1,18
	-1,91*
Devlet harcaması	-0,11	0,00
	-1,78*	0,01
Yerel yatırımlar	0,28
	3,26***
R-kare	0,34	0,38	0,49	0,56	0,51	0,60	0,68
Gözlem sayısı	39	39	39	38	39	38	39

Not: Bu tablo hizmet sektörünü incelemeye dahil etmemektedir. Regresyonlara beşeri sermayenin eklenmesi niteliksel olarak sonuçları etkilememektedir. Kurumsal kalite ICRG'nin yolsuzluk endeksi ile ölçülmektedir. DYY'nin GSYH içindeki payı ve finansal piyasaların derinlik ölçüleri loglanmıştır. Finansal piyasa derinliği ölçüsü likit yükümlülükler olarak ölçülmektedir. *** korelasyonun %1, ** %5 ve * %10 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir.

Bu çerçevede, yerel finans piyasalarının derinliğini de incelemeye kontrol değişkeni olarak katarak; King ve Levine (1993)'ün ve birçoklarının tartıştığı gibi, bunun büyüme üzerindeki olumlu etkisini bulmayı beklemekteyiz. Beklenildiği gibi, yerel finansal piyasaları daha derin ülkelerin büyüme oranları daha yüksek olmaktadır. Ayrıca, sütun 1'de DYY seviyesinin bizatihi ekonomik büyüme üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını tespit ederken, bu DYY akışlarının kompozisyonunun anlamlı olduğu bulgusu da ortaya çıkmaktadır. İmalatta gerçekleşen DYY'nin toplam DYY içinde artan payının ekonomik büyüme üzerinde olumlu, birincil sektörün artan payınınsa olumsuz etkisi olduğu sonuçlarına varılmaktadır.

DYY akışlarının kompozisyonlarındaki birincil sektör lehine değişikliğin büyüme üzerindeki olumsuz etkisi, bütünde sermayeden yoksun ekonomilerde DYY'nin yarattığı sermaye stok artışından kaynaklanan olumlu etkilerin yetersiz olduğuna işaret etmektedir. Bu sonuç, doğal madenleri işleme endüstrisinin ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkisi şeklinde de yorumlanabilir. Bu olumsuz etkiye sebep olan üç muhtemel etken tartışılabilir. Öncelikle, bu tür endüstrilere yönelik yabancı yatırımlar, yerel firmaların pazarın dışına itilmesi gibi bir etki yaratabilir. Bu pazar dışına itilme, yüksek mülkiyet oranına dayalı olarak verimsizlikleri arttırarak, endüstrinin pazar yapısını değiştirebilir. Ayrıca, pazar yapısındaki bu tür değişiklikler rant arama faaliyetlerini arttırabileceği gibi, yerel ekonominin kurumlarında ciddi ölçüde bozulmalara da sebep olabilir. Pazar dışına itme şeklindeki bu etki, "Hollanda hastalığı" sorunu olarak da bilinir ki, bu tür doğal kaynaklara dayalı endüstrilerde yüksek miktardaki yabancı sermaye akışları, reel döviz kurunu değiştirerek dış ticarete tabi malların üretimleri açısından olumsuz etki yaratabilir (Sachs ve Warner, 2001; Sala-i-Martin ve Subramanian, 2003). Ayrıca, bu sektördeki yatırımlar genellikle uzun vadeli yatırım özsermayesi unsurundan ziyade, şirketler arası borçlanma biçiminde gerçekleşmektedir. Söz konusu husus da, yatırımlarda çok değişkenliğe (volatilité) yol açtığı gibi, bu tür yatırımların brüt sermaye oluşumundaki büyüklükleri ve döviz kuru etkileri düşünüldüğünde, yaratılan volatilitenin kimi ülkede ilave güçlüklerle sebep olabileceği kanısına neden olabilir.

DYY akışlarının kompozisyonunda, imalat sektörü lehine oluşan değişikliğin olumlu etkisi beklendiği gibi gözlemlenmektedir. İmalat sektöründeki yatırımların, nitelikleri itibariyle, geriye ve ileriye doğru daha fazla bağlantı

yaratması beklenmektedir. İmalat sanayiindeki nihai eşyanın üretimi, yerel olarak tedarik edilen ara girdilere talep yoluyla ve yerel emek piyasasındaki yenilenme ve muhtemel dış kaynakların kullanımı faaliyetleriyle inşa edilen bağlar vasıtasıyla, yerel üreticilerle geriye doğru bağlantı oluşturabilir.¹⁰ Bu tür yayılma etkileri, DYY'nin yerel ekonomi üzerindeki etkisinin kimi mikro bazlı analizinde mevcut olmakla birlikte, yapılan çalışmaların çoğu sadece imalat sektörüyle sınırlıdır.

Sütun 2-7'deyse, analize ilave kontrol değişkenleri dahil edilmektedir. DYY'nin kompozisyonuna ilişkin bulgular, sütun 7'deki birincil sektörün anlamlılık seviyesinde görülen değişiklik haricinde, ilave kontrol değişkenlerinin dahil edilmesine rağmen değişmediğinden güçlü bulgulardır. DYY'nin literatür bulgularına paralel olarak etki düzeyi her zaman olumlu olsa da, istatistiksel olarak her zaman anlamlılık göstermemektedir. Bununla birlikte genel itibariyle, Tablo 4a'da verilen sonuçlar, yabancı yatırım akışlarının kompozisyonu dikkate alınmaksızın, DYY seviyelerinin büyüme üzerindeki olumlu ve anlamlı etkisini ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar aynı zamanda, imalat lehinde kompozisyondaki değişimin olumlu ve birincil sektör lehinde kompozisyondaki değişimin olumsuz etkileri açısından, ekonomik büyümeyi etkileme bakımından DYY'nin kompozisyonunun da anlamlı bir rol oynadığına işaret etmektedir.

Sütun 2'de, kontrol değişkenleri arasına ithalat ve ihracat toplamının GSYH'ye oranı şeklinde ölçülen ekonominin dışa açıklığını eklemekteyiz. Anlamlı olmasa da, artan açıklığın büyüme üzerindeki etkisinin olumsuz olduğunu tespit etmiş bulunuyoruz. Sütun 3'te, makroekonomik istikrarın yerine geçen bir etken olarak enflasyon oranını da dahil etmekteyiz. Beklenildiği gibi, enflasyonun büyüme üzerinde olumsuz ve anlamlı bir etkisi olduğunu tespit ettik. Elde edilen bulgu, tüm regresyonlarda tekrar eden güçlü bir bulgudur. Sütun 4'teyse, yolsuzluk şeklinde ölçülen kurumsal kalite ölçümünü incelemeye dahil etmekteyiz. İndeks ölçümü açısından olumlu bir ilişki beklemekteyiz. Beklenildiği gibi, daha az yolsuzluğun ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etkisi olmakla birlikte, anlamlılık düzeyi güçlü olarak tespit edilememiştir. Sütun 5'teyse, örneklemimizdeki ekonomilerin büyüme şablonlarındaki bölgesel farklılıkları test etmekteyiz. DYY'nin geçen

¹⁰ Çokuluslu firmaların geriye bağlantılar yoluyla yarattığı yerel ara malı talebinin büyüme etkilerinin modellenmesi için bkz. Alfaro ve diğerleri (2006).

on yıl zarfında geçiş ekonomileri üzerinde artan etkileri dikkate alındığında, bu ekonomileri kontrol etmek için bir bölgesel kukla değişkenini incelemeye dahil etmekte ve burada önemli bir bölgesel etki olduğunu görmekteyiz. Sütun 6'da, olumsuz etki beklentisiyle kamu harcaması değişkenini dahil etmekteyiz. Son olarak sütun 7'de, DYY'nin büyüme üzerindeki olumlu etkisinin yerel yatırımların analizden çıkartılmasından kaynaklanmadığından emin olmak için, yerel yatırımları sabit tutuyoruz. DYY'nin büyüme üzerindeki etkisi, yerel yatırımın büyüme oranı üzerindeki olumlu etkisiyle birlikte daha da güçlenmektedir. Değişen tek sonuç, istatistiksel olarak anlamsız hale gelen, ancak olumsuz rol oynamaya devam eden birincil sektörün toplam DYY içindeki payının önemidir. Bu bulgunun daha detaylı analiz edilmesi gerekmektedir.

Tablo 4b'de, imalat sektörü payını hizmet sektörü payıyla değiştirecek şekilde, hizmet ve birincil sektör paylarıyla aynı regresyonlar yer almaktadır. Birincil sektördeki DYY akışlarının olumsuz etkisi, gerek Tablo 4a gerekse 4b'de yer alan birincil sektör değişkeninin olumsuz ve anlamlı katsayısında da görüleceği gibi, imalat ya da hizmet sektörünün analize dahil edilmesi açısından fark göstermemektedir. İmalat ve hizmet sektörlerinin DYY açısından payları arasındaki oldukça olumsuz korelasyondan dolayı, beklendiği üzere DYY akışlarının hizmet sektörü lehine kompozisyonunda görülen değişikliğin ekonomik büyüme üzerinde zararlı etkisini tespit etmekteyiz. Bu bulgu, Tablo 4b'de görüleceği üzere, farklı kontrol değişkenlerinin dahil edildiği regresyonlar arasında farklılık göstermeyerek güçlü bir bulgu olma özelliğini ortaya koymaktadır.

Hizmet sektöründeki DYY'nin ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkisi, bu tür yatırımların mahiyetiyle açıklanabilir. Hizmetler sektöründeki yatırımın yerel ekonomiyle son derece güçlü, ileriye doğru bağlantıları olduğu düşünülen, önemli ölçüde dış ticarete konu olmayan mallar üzerinde yoğunlaşmış olmasına karşın; hizmet sanayiindeki farklı alt sektörler, iç büyümeyi etkileme hususunda farklı roller oynayabilmektedir. Altyapılardaki DYY faaliyeti, yerel ekonomide toplam yatırımı mutlaka arttırmayan şirket birleşmeleri ve şirket satın almaları ile yapılan özelleştirmelerle gerçekleşmektedir. Benzer bir şekilde, yukarıda da tartışıldığı gibi, çokuluslu firmaların fiyatlandırma hususundaki davranış biçimleri ve yerel ekonomideki kurumsal ve düzenleyici ortamın statüsü, hizmet sektöründeki DYY'nin

ekonomik büyüme üzerinde önemli ölçüde olumsuz etki yaratmasına sebep olabilir. Bankacılık sektöründeki yabancı yatırımlar, finans sistemi üzerinde genelde olumlu bir etki yapar, ancak yerel ekonomik büyümeyle bir bağ söz konusu olmayabilir.

Tablo 4b. DYY'nin Sektörel Kompozisyonunun Büyüme Etkileri
Bağımlı Değişken: Reel Kişi Başına Düşen GSYH (1990-2002)

Bağımsız Değişken	I	II	III	IV	V
Başlangıç gelir düzeyi	-0,94 -2,21**	-1,02 -2,42**	-1,12 -2,69**	-1,02 -2,21**	-1,37 -2,37**
Toplam DYY içinde hizmet sektörü payı	-0,001 -2,41**	-0,002 -2,16**	-0,002 -2,20**	-0,001 -1,68*	-0,001 -1,85*
Toplam DYY içinde birincil sektörün payı	-0,01 -1,83*	-0,02 -1,96**	-0,02 -2,32**	-0,03 -2,64**	-0,02 -2,09**
DYY'nin GSYH içinde payı	0,15 1,14	0,26 1,41	0,39 1,83*	0,41 2,00**	0,33 1,67*
Finansal derinlik	1,60 1,99**	1,81 2,16**	1,32 1,73*	1,06 1,19	1,88 3,06***
Dış ticarete açıklık	-0,86 -1,25	-1,37 -1,85*	-1,05 -1,18	-1,50 -2,14**
Enflasyon	-0,004 -3,36***	-0,004 -3,29***	-0,003 -2,33**
Kurumsal kalite	0,73 2,30**
Geçiş ekonomisi kuklası	-1,14 -1,78*
Devlet harcaması	-0,11 -1,74*
R-kare	0,34	0,38	0,49	0,51	0,59
Gözlem sayısı	39	39	39	39	38

Not: İmalat sektörü bu tablodaki regresyonlara dahil edilmemiştir. Regresyonlara beşeri sermayenin eklenmesi niteliksel olarak sonuçları etkilememektedir. Kurumsal kalite ICRG'nin yolsuzluk endeksi ile ölçülmektedir. DYY'nin GSYH içindeki payı ve finansal piyasaların derinlik ölçüleri loglanmıştır. Finansal piyasa derinliği ölçüsü likit yükümlülükler olarak ölçülmektedir. *** korelasyonun %1, ** %5 ve * %10 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir.

IV. SONUÇLAR

DYY akışları, özellikle de gelişmekte olan ülkelere olan akışlar geçen on yıl zarfında önemli ölçüde artmıştır. Bu olgu, gerek talep gerekse arz

faktörlerinin ortak etkilerinin bir sonucudur. Arz etkeni bakımından 1990'lı yılların başları süresince sanayileşmiş ülkelerin çoğundaki iyileşmiş ticaret döngüsü, DYY akışlarının dünya çapında artmasına katkı sağlamıştır. Talep etkeni açısından, yerel makamlar daha fazla DYY sağlamak için mevcut çabalarını önemli ölçüde geliştirmişlerdir. Bu çabalar, mevcut yatırım geliştirme kurumlarıyla her yıl birçok ekonomide uygulamaya konulan DYY lehindeki mevzuat ve düzenlemelerde açık bir şekilde görülmektedir. Yerel makamların bu çabaları, genelde öngörülen DYY'nin olumlu etkilerine dayalıdır. Yabancı firmalardan yerel firmalara yönelik olumlu yayılma etkisine olan bu inancı karşı, ülkelerin çektikleri DYY'den faydalanmaları için gerekli şartları ifade etmekten başka ampirik deliller henüz kesinleşmiş değildir. Bizim görüşümüze göre, DYY ile ekonomik büyüme arasındaki olumlu ilişkiye dair güçlü bulguların olmayışı, çoğunlukla DYY verilerinin, birçok farklı özellikteki DYY'nin, tek değişken içinde toplanması ile ilgili olup; artan DYY miktarlarının yanı sıra bu DYY akışlarının sektörel kompozisyonunun etkisi de dikkate alındığında, elde edilen sonuçlar çok daha güçlü olacaktır.

DYY akışlarının sektörel kompozisyonunun ekonomik büyümeyi etkilemede önemli bir rol oynamakta olduğunu düşünüyoruz. Birincil sektördeki DYY'nin etkili olacağı düşünülen aşağıdaki etkenlerle, yerel bir ekonomi üzerinde genellikle olumsuz etki olması beklenmektedir: Pazar yapısı üzerindeki etki, reel döviz kuru üzerindeki etkiyle Hollanda hastalığı etkileri ve endüstrinin yapısı gereği yerel ekonomiyle olan düşük seviyeli bağlantısı. Buna uygun bir şekilde, birincil sektördeki DYY'nin toplam DYY akışlarındaki payı arttıkça, yerel ekonominin büyüme oranı üzerinde zararlı etkisi olacağı düşünülmektedir. Birincil sektördeki DYY'nin aksine, daha derin geriye ve ileriye doğru bağlantılar sebebiyle, imalat sektöründeki DYY'nin yerel ekonomide olumlu büyüme etkisi yaratması beklenmektedir. Altyapı, finans sektörü, turizm ve emlak yatırımları gibi alt sektörlerin farklı etkileri sebepleriyle, hizmet sektöründeki DYY'nin ekonomik büyüme üzerindeki etkisine ilişkin önsel beklenti oluşturmak daha zor olmaktadır.

Elimizdeki ampirik deliller, gerek DYY'nin gerekse DYY akışlarının sektörel kompozisyonunun, ekonomik büyüme açısından önemli ölçüde katkıda bulunan etkenler olduğunu ortaya koymaktadır. Elde edilen sonuçlar, DYY'nin sektörel kompozisyonunun imalat sektörüne doğru eğilim göstermekle birlikte, ekonomik büyüme üzerinde anlamlı ve olumlu bir etki oluşturduğunu göstermektedir. Bunun aksine, DYY'nin sektörel kompozisyonunun

hizmetler sektörüne ya da birincil sektöre doğru eğilim göstermesi durumundaysa, ekonomik büyüme üzerinde olumsuz ve çoğunlukla da anlamlı bir etki oluşmaktadır. Bu inceleme, ülkelerin sadece daha fazla DYY çekme üzerinde yoğunlaşmayı, uygun akış kompozisyonlarıyla faydaları maksimize etmeyi sağlayan politikaları ele almaya çalışmaları gerektiği sonucuna varmaktadır.

Bu tartışmayı sonuçlandırmadan önce, konunun çok daha kapsamlı bir şekilde analiz edilmesi gereklidir. Bu bölümde de gösterildiği gibi, sektörel DYY akışlarının şablonu, DYY akış faaliyetlerinin büyüklüğüyle ya da bu akışların sektörel kompozisyonu ile gösterilebilir. Yukarıda ifade edilen analiz, söz konusu akışların sektörel kompozisyonunun bir ölçümüne dayalı olarak; alternatif pay ölçümleriyle akış ölçümlerinin kullanıldığı bu sonuçların güçlülük kontrolleri, ileride yapılması gerekli bir incelemedir. Buna ilave olarak, endüstriyel yapı, DYY'nin bir ekonomideki etkisi açısından önemli bir rol oynayabilmekte olup, alt sektörlerde daha detaylı ayrışmanın sonuçları farklılaştırması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Aitken, B.J. ve A. Harrison, 1999. "Do Domestic Firms Benefit from Direct Foreign Investment? Evidence from Venezuela," *American Economic Review* 89: 605-618.
- Alfaro, L., 2003. Foreign Direct Investment and Growth: Does the Sector Matter? <http://www.people.hbs.edu/lalfaro/fdisectorial.pdf>, Erişim Tarihi: Haziran 2006.
- Alfaro, L., A. Chanda, S. Kalemli-Ozcan ve S. Sayek, 2006. "How Does Foreign Direct Investment Promote Economic Growth? Exploring the Effects of Financial Markets on Linkages," NBER Working Papers No. W12522, Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research.
- Alfaro, L., A. Chanda, S. Kalemli-Ozcan ve S. Sayek, 2004. "FDI and Economic Growth: The Role of Local Financial Markets," *Journal of International Economics* 64: 89-112.
- Balasubramanyam, V.N., M. Salisu ve D. Sapsford, 1996. "Foreign Direct Investment and Growth in EP and IS Countries," *Economic Journal* 106 (434): 92-105.

- Barro, R. ve J.W. Lee, 1996. "International Measures of Schooling Years and Schooling Quality," *American Economic Review* 86: 218–223.
- Barro, R. ve X. Sala-i-Martin, 1995. *Economic Growth*, New York, NY: McGraw-Hill.
- Blomstrom, M., R.E. Lipsey ve M. Zejan, 1994. "What Explains the Growth of Developing Countries," NBER Working Papers No. 4132, Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research.
- Borensztein, E., J. De Gregorio ve J.W. Lee, 1998. "How Does Foreign Direct Investment Affect Economic Growth?" *Journal of International Economics* 45: 115–135.
- Carkovic, M. ve R. Levine, 2002. "Does Foreign Direct Investment Accelerate Economic Growth?" Working Paper, Minneapolis: University of Minnesota.
- Carsten, F., A. Mattoo ve R. Rathindran, 2002. "An Assessment of Telecommunications Reform in Developing Countries," Policy Research Working Paper Series No. 2909, Washington, DC: The World Bank.
- Caves, R., 1996. *Multinational Enterprise and Economic Analysis*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Chakraborty, C. ve P. Nunnenkamp, 2006. "Economic Reforms, Foreign Direct Investment and Its Economic Effects in India," Kiel Working Paper No. 1272, Kiel: The Kiel Institute for the World Economy.
- Claessens, S., A. Demirgüç-Kunt ve H. Huizinga, 2001. "How Does Foreign Entry Affect Domestic Banking Markets," *Journal of Banking and Finance* 25 (5): 891-911.
- Clarke, G., R. Cull, L. D'Amato ve A. Molinari, 2000. "On the Kindness of Strangers? Impact of Foreign Entry on Domestic Banks in Argentina," S. Claessens ve M. Jansen (Der.), *The Internationalization of Financial Services: Issues and Lessons for Developing Countries* içinde, New York: Kluwer Academic Publishers.
- Coolidge, J. ve S. Rose-Ackerman, 1997. "High-Level Rent-Seeking and Corruption in African Regimes: Theory and Cases," Policy Research Working Paper Series No. 1780, Washington, DC: The World Bank.
- Djankow, S. ve B. Hoekman, 1999. "Avenues of Technology Transfer: Foreign Investment and Productivity Change in the Czech Republic," Policy Research Working Paper Series No. 2115, Washington, DC: The World Bank.

- Dünya Bankası, 2006. Finansal Yapı Veritabanı, http://siteresources.worldbank.org/INTRES/Resources/469232-1107449512766/FinStructure_60_06_final.xls, Erişim Tarihi: 2006.
- Dünya Bankası, 2005. *Global Development Finance Report*, Washington, DC: The World Bank.
- Dünya Bankası, 2004a. *Global Development Finance Report*, Washington, DC: The World Bank.
- Dünya Bankası, 2004b. *World Development Indicators on CD-ROM*, Washington, DC: The World Bank.
- Dünya Bankası, 2001. *Global Development Finance Report*, Washington, DC: The World Bank.
- Gabriele, A., 2004. "Policy Alternatives in Reforming Power Utilities in Developing Countries: A Critical Survey," UNCTAD Discussion Paper No. 168, Geneva: UNCTAD.
- Goldberg, L., 2004. "Financial-Sector FDI and Host Countries: New and Old Lessons," NBER Working Papers No. 10441, Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research.
- Görg, H. ve E. Strobl, 2001. "Multinational Companies and Productivity Spillovers: A Meta Analysis," *The Economic Journal* 111: 723-739.
- Javorcik, B.S., 2004. "Does Foreign Direct Investment Increase the Productivity of Domestic Firms? In Search of Spillovers through Backward Linkages," *American Economic Review* 94 (3): 605-627.
- Keller, W. ve S.R. Yeaple, 2003. "Multinational Enterprises, International Trade, and Productivity Growth: Firm-Level Evidence from the United States," NBER Working Papers No. 9504, Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research.
- King, R. ve R. Levine, 1993. "Finance and Growth: Schumpeter Might Be Right," *Quarterly Journal of Economics* 108: 717- 738.
- Klein, M., 2000. "Foreign Direct Investment and Poverty Reduction," Policy Research Working Paper Series No. 2613, Washington, DC: The World Bank.
- Konings, J., 2001. "The Effects of Foreign Direct Investment on Domestic Firms: Evidence from Firm-Level Panel Data in Emerging Economies," *Economics of Transition* 9 (3): 619-633.
- Lim. E., 2001. "Determinants of, and the Relation between, FDI and Growth: A Summary of the Recent Literature," International Monetary Fund Working Paper No. 175, Washington, DC: IMF.

- Lipsey, R.E., 2002. "Home and Host Country Effects of FDI," NBER Working Papers No. 9293, Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research.
- Mankiw, G.N., D. Romer ve D.N. Weil, 1992. "A Contribution to the Empirics of Economic Growth," *Quarterly Journal of Economics* 107 (2): 407-437.
- Markusen, J. ve K. Maskus, 1999. "Discrimination among Alternative Theories of FDI," NBER Working Papers No. 7164, Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research.
- OECD, 1996. *Benchmark Definition of Foreign Direct Investment* (3rd edition), Paris: OECD.
- Political Risk Services. "International Country Risk Guide (ICRG)," New York: Various issues.
- Rodrik, D., 1999. *Making Openness Work: The New Global Economy and the Developing Countries*, Washington, DC: Overseas Development Council.
- Sachs, J.D. ve A.M. Warner, 2001. "The Curse of Natural Resources," *European Economic Review* 45: 827-838.
- Sala-i-Martin, X. ve A. Subramanian, 2003. "Addressing the Natural Resource Curse: An Illustration from Nigeria," NBER Working Papers No. 9804, Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research.
- Temple, J., 1999. "The New Growth Evidence," *Journal of Economic Literature* 37: 112-156.
- Uluslararası Para Fonu, 2000. *International Capital Markets: Developments, Prospects, and Key Policy Issues*, Washington, DC: IMF.
- Uluslararası Para Fonu, 1993. *Balance of Payments Manual* (5th edition), Washington, DC: IMF.
- UNCTAD, 2004. *World Investment Report*, New York, NY: United Nations.
- UNCTAD, 2003. *World Investment Report*, New York, NY: United Nations.
- Wheeler, D. ve A. Mody, 1992. "International Investment Location Decisions: The Case of US Firms," *Journal of International Economics* 33: 57-76.

EK 1. İNCELEMeye DAHİL EDİLEN ÜLKELER

Arjantin, Avustralya, Avusturya, Belçika, Bolivya, Brezilya, Bulgaristan, Kanada, Şili, Çin, Kolombiya, Kosta Rika, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Ekvator, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Honduras, Macaristan, İzlanda, Endonezya, İrlanda, İtalya, Japonya, Kazakistan, Kore, Lao PDR, Malezya, Meksika, Fas, Hollanda, Yeni Zelanda, Nikaragua, Norveç, Paraguay, Peru, Filipinler, Polonya, Portekiz, Rusya, Slovakya, İspanya, İsveç, İsviçre, Tayland, Trinidad Tobago, Tunus, Türkiye, Birleşik Krallık, Amerika Birleşik Devletleri, Venezüella, Vietnam.

EK 2. VERİ KAYNAKLARI VE TANIMLARI

DYY (Sektörel Düzeyde): Yukarıda detaylandırıldığı şekilde ülke kaynaklarından toplanmıştır.

DYY: Net DYY akışları, bir şirkette %10 veya daha yüksek oranda hisse alımı yoluyla yönetsel kontrolde uzun dönemli hak sahibi olma şeklinde yapılan yatırımları içerir. Ödemeler dengesi ölçümlerinden elde edilmektedir. Kaynakça: Dünya Bankası (2004b).

Büyüme ve Çıktı Düzeyleri: Her ikisi de reel kişi başına düşen GSYH (sabit dolar değeri) ile ölçülmektedir. Kaynakça: Dünya Bankası (2004b).

Likidite (M2 / GSYH): Para ve para benzeri araçların GSYH içindeki payı (M2'nin GSYH'nin bir payı olarak). Finansal sistemin likit yükümlülüklerinin (nakit para artı vadesiz mevduatlar artı finansal aracı kurumların ve banka-dışı finansal kurumların vadeli yükümlülükleri) GSYH'ye oranı. Kaynakça: Dünya Bankası (2006).

Finansal Sistemin Özel Sektör Kredisi: Finansal sektör tarafından GSYH'nin bir payı olarak verilen özel sektör kredi payıdır. Merkez Bankası ve kamu sektörünün verdiği kredileri içermez. Ayrıca, kamu sektörüne ve aracı kurumların birbirine verdikleri kredileri de içermez. Kaynakça: Dünya Bankası (2006).

Bankalar Tarafından Sağlanan Özel Sektör Kredileri: Mevduat bankaları tarafından özel sektöre verilen kredilerin GSYH içindeki payı. Kaynakça: Dünya Bankası (2006).

Yerel Yatırım: 'Brüt sabit yerel yatırım', sabit varlıklara yapılan masrafın ve net envanter değişiminin toplamını ölçer. Kaynakça: Dünya Bankası (2004b).

Enflasyon: GSYH deflatorünün yıllık yüzde değişimi. Kaynakça: Dünya Bankası (2004b).

Devlet Tüketimi: Merkezi hükümetin toplam harcaması, cari ve sermaye (gelişim harcamalarını içerir, geri ödeme harici borçlanmayı içermez), GSYH'ye oranı. Kaynakça: Dünya Bankası (2004b).

Dışa Açıklık: Dış ticaret hacminin (ihracat artı ithalat) GSYH'ye oranı. Kaynakça: Dünya Bankası (2004b).

Beşeri Sermaye: Toplam nüfus içindeki orta seviyeli eğitim yıl ortalaması. Kaynakça: Barro ve Lee (1996).

Bürokratik Kalite: Ekonominin kurumsal derinliği. Yüksek kalite oranları bürokrasinin radikal politika değişikliklerine gereksinim veya kamu hizmetlerinde aksamaya sebep olmadan hizmet verecek beceri ve tecrübeye sahip olmasını gösterir. Kaynakça: Political Risk Services.

Kamulaştırılma Riski: Devletin özel sektör menkullerini kamulaştırma ihtimali. Kaynakça: Political Risk Services.

Yolsuzluk: Bu endeks devlet çalışanlarının devlet kademelerinde işlerin düzenli yürümesi için özel ödeme talep etme ihtimallerinin uluslararası uzmanlar tarafından rapor edilmiş anket sonuçlarıdır. Yüksek endeks değerleri az yolsuzluğa işaret etmektedir. Kaynakça: Political Risk Services.

Reel Efektif Döviz Kuru: Yerel fiyat endeksinin ABD fiyat endeksine oranının resmi döviz kuru ile çarpımıdır. Kaynakça: Uluslararası Para Fonu.

THE ROLE OF THE SECTORAL COMPOSITION OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT ON GROWTH

Abstract

In this paper we discuss the evolution of sectoral composition of foreign direct investment (FDI) and examine the differential effect of the composition of FDI on economic growth. The analysis explores whether the sectoral composition of the FDI inflows, alongside the effects of the amount of FDI flows, play a role in contributing to the host country's economic growth. Empirical analysis, using cross-country data between 1990 and 2003, shows that while the magnitude of FDI flows have a positive effect on economic growth, the sector in which the FDI occurs is also important. As the share of the manufacturing sector in FDI flows increases, there is a positive effect on economic growth. Whereas, as the share of primary or services sector investments increases there is a negative effect on economic growth.

Keywords: Foreign direct investment, Sectoral composition, Primary sector, Manufacturing sector, Services sector, Economic growth

JEL Codes: F23, F36, F43, L6